

FÖRETAGAROMBUDSMANNEN

Stiftelsen Den Nya Valfärden
Danderydsgatan 10
Box 5625
114 86 Stockholm

PROMEMORIA

Datum 2005-12-22
Ärende FO 2005-014
PM nr 2 (slutlig bedömning)
Utredare Mårten Hyltner

Utredning avseende kriminalitetens inverkan på det svenska företagarklimatet

Bakgrund

Mats Andersson är bagare/konditor och driver Ritz konditori i Vaggeryd, Småland. Ritz konditori tillverkar bröd och bakverk som sedan säljs över disk eller i den egna serveringen. En typisk kund spenderar mellan 30 och 60 kronor per inköp. Ritz konditori har inte någon kortterminal och tar alltså endast emot kontant betalning.

Kostnaden för att erbjuda kunder möjligheten till kortbetalning varierar, dels har olika kortbetalningsförmedlare olika villkor, dels tillämpar de flesta kortbetalningsförmedlare individuell prissättning. Enligt de uppgifter Företagarombudsmannen har erhållit kostar det dock normalt cirka tre kronor per transaktion samt, i många fall, ytterligare cirka två procent av transaktionsbeloppet. Till detta kommer kostnaden för hyra eller köp av själva kortterminalen samt kostnaderna för telefonabonnemang (vilket krävs för att kortterminalen skall fungera) och uppringsavgifter.

För Ritz konditori innebär detta alltså att om kunder skall erbjudas möjligheten att betala med kort så kommer den avgift Ritz konditori i normalfallet får betala för korttransaktionen att motsvara mellan fem och tio procent av den totala försäljningsintäkten, vilket i många fall kan utgöra skillnaden mellan vinst och förlust.

Problem med ökad kriminalitet i samhället

Bolagskapningar, smash n' grab, värdetransportrån, butiksrån, snatterier, annons- och fakturabedrägerier och allehanda annan kriminalitet har blivit en del av svenska företagens vardag.

Antalet anmälda butiksrån i Sverige har gått upp. 1975 begicks 203 butiksrån. Tio år senare, 1985, begicks 435 rån mot butiker. 1995 hade antalet butiksrån stigit till 589 stycken och 2004 begicks hela 839 rån mot butiker. Sverige har alltså på 20 år gått från knappt 4 butiksrån i veckan till drygt 16 butiksrån i veckan. Butiksrånen har inte bara

blivit fler, de har även blivit grövre. 1975 begicks 22 procent av butiksrånen med skjutvapen, 2004 hade andelen stigit till 42 procent.¹

Inte bara butiker är drabbade. 1975 utsattes taxiförare för 20 rån. 1985 skedde 24 rån mot taxi. 1995 rånades 66 taxiförare och 2004 hade antalet rån mot taxi stigit till 86 stycken.²

Även värdetransporter har blivit allt mer utsatta. 1994 begicks 19 rån mot värdetransport. 2004 hade antalet rån mot värdetransporter ökat till 47 stycken.³ Under 2005 har, utöver ett stort antal rån mot värdetransporter, även så kallade värdepåsar utsatts för rån. Läget har blivit så kritiskt att det har talats om ett allvarligt hot mot kontantförsörjningen i samhället.⁴

Mot bakgrund av den uppkomna situationen har det från flera håll framförts rekommendationen att allmänheten så långt som möjligt bör använda kort vid betalningar och ta ut kontanter i handeln.⁵ Från myndighetshåll, exempelvis chefsekonomen på Finansinspektionen, har det i en debattartikel införd i DN den 15 november 2005 framförts att sedlar av valörerna 500 och 1 000 kronor bör avskaffas, detta för att stimulera kortbetalning, minska risken för rån och motverka svarta transaktioner.

Företagarombudsmannens bedömning

Rättssäkerhet och skydd för medborgarna hör till statens mest primära uppgifter. Att svenska staten uppfyller sina uppgifter på dessa områden är en grundförutsättning för ett bra företagarklimat i Sverige.

Ett tydligt exempel på hur kriminaliteten i samhället kan ha en synnerligen negativ inverkan på företagarklimatet är Ur- och Juvelhandlarna, vilket är grupper av företagare som blivit hårt utsatt för rån och stölder. Läget i branscherna är nu sådant att det är mycket svårt att få försäkringar. Normalt krävs omfattande säkerhetsutrustning i form av larm, kassaskåp, galler och andra fysiska inbrottshinder för att en försäkring överhuvudtaget skall komma ifråga. Skulle en Ur- eller Juvelhandlare trots dessa

¹ Statistikuppgifter hämtade från Brottsförebyggande rådets statistikdatabas

² Statistikuppgifter hämtade från Brottsförebyggande rådets statistikdatabas

³ Statistikuppgifter hämtade från Brottsförebyggande rådets statistikdatabas, uppgifter saknas för rån mot värdetransport begångna före 1994

⁴ Se till exempel Svenska Bankföreningen, pressmeddelande den 4 november 2005

⁵ Se till exempel Svenska Bankföreningen, pressmeddelande den 4 november 2005 samt Svensk Handel, pressmeddelande den 4 november 2005

omfattande säkerhetsåtgärder ändå drabbas av ett rån eller en stöld får han med största sannolikhet inte någon mer försäkring. Ur- och Juvelhandeln får därmed själva stå för risken och de kostnader som uppkommer till följd av statens oförmåga att stävja brottsligheten.

Vad gäller problemet med bolagskapningar, belystes detta i SVT:s ”Uppdrag granskning” den 18 oktober 2005.⁶ Enligt Uppdrag gransknings beräkningar blir flera hundra företag per år utsatta för bolagskapningar och en enda kapning kan generera 20 till 30 kreditbedrägerier för miljonbelopp.⁷ Bolagsverket kan på ett enkelt sätt kraftigt minska möjligheten för en bedragare att genomföra en bolagskapning, nämligen genom att skicka bekräftelse på ett bolags adressändring till den gamla adressen istället för till den nya adressen.

I programmet uppgav Bolagsverkets ledning att de inte ansåg att problemet med bolagskapningar var så stort samt att de ansåg det för dyrt och komplicerat för verket att skicka adressändringsbekräftelsen till den gamla istället för den nya adressen. Istället rekommenderade Bolagsverkets företrädare att företagare själva, med jämna mellanrum, ringer Bolagsverket för att kontrollera vilken adress som finns registrerad på företaget. Enligt uppgift har Bolagsverket efter ”Uppdrag granskning” reportage ändrat sina rutiner på så sätt att bekräftelsen på adressändringen skickas till den gamla adressen. Detta är naturligtvis bra. Samtidigt visar det dock på ett dåligt företagarklimat att det behövdes ett kritiskt TV-reportage med därtill kopplad bad-will för Bolagsverket för att verket skulle genomföra denna för verket enkla förändring till nytta för företagen.

När det gäller värdetransportrån framgår av en lägesrapport från Sweguard att ett problem för penningförsörjningen i Sverige är att Riksbanken kontinuerligt har minskat antalet penningdepåer, vilket ger fler och längre transporter med större värden.⁸ Transporter är en av de svaga länkarna i penningförsörjningskedjan och när de värden som transporterats ökar samtidigt som transporterna blir fler och längre så blir

⁶ I korthet går en bolagskapning till på följande sätt. En bedragare letar upp ett företag med god kreditvärdighet. Därefter beställer bedragaren från Bolagsverket ut ett registreringsbevis på bolaget till en postlåda som bedragaren har köpt och skruvat upp, gärna på en husvägg i ett industriområde. Efter några dagar kommer registreringsbeviset från Bolagsverket och där ser man vem som tecknar bolagets firma. Bedragaren skickar därefter in en adressändringsblankett och anmäler den nya postlådeadressen till Bolagsverket. Med hjälp av en falsk legitimation eller en falsk generalfullmakt kan bedragaren sedan börja handla mot 30 dagars kredit. Om en säljare kontrollerar kreditvärdigheten visar den sig förstås vara god och alla fakturor hamnar på den nya adressen. Därmed hålls den riktiga företagaren ovetande om att bolaget tagits över av någon annan. Ofta upptäcks inte bedrägeriet förrän kronofogden kopplas in för att kräva in obetalda fakturor.

⁷ <http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=39895&a=468075>, den 25 november 2005

⁸ Sweguard, *Hotet mot kontantförsörjningen i Sverige – en lägesrapport*, 2005-10-06

exponeringen större, något som leder till att fler kriminella grupper ägnar sig åt kartläggning av transportvägar och rutiner samt är beredda att ta större risker vid rån av värdetransporter. Detta yttrar sig i form av noggrannare planering av rånen och kraftigare beväpning under de senaste åren.

Som redovisats ovan är ett förslag som framkommit, bland annat från myndighetshåll, att man skall stimulera kortbetalning för att därigenom minska cirkulationen av kontanter med den förhoppningen att detta leder till färre rån och dessutom färre svarta transaktioner. Denna lösning blir emellertid mycket kostsam för många småföretagare. Som framgår av det ovan angivna exemplet med Ritz konditori riskerar kostnaden för en liten rörelse att bli mellan fem och tio procent av de totala intäkterna.

I tidningen Citys stockholmsupplaga rapporterades den 22 november 2005 om en företagare vars butik hade blivit utsatt för ett knivrån. Vid rånet hade företagarens far, som vid det tillfället arbetade ensam i butiken, blivit skuren över halsen. Företagaren, som endast hade haft butiken i cirka ett halvår, är rädd att det skall inträffa igen och försöker numer alltid arbeta i par. Han litar inte på polisens eller vaktbolagens förmåga att skydda honom och har numer både ett basebollträ och en hammare bakom kassan för att kunna försvara sig.

Enligt Företagarombudsmannens mening är kriminaliteten i Sverige omfattande och grov. Detta har en starkt negativ inverkan på det svenska företagarklimatet, både på ett psykologiskt och på ett ekonomiskt plan. Särskilt besvärande i detta avseende är att regeringen och myndigheterna till stor del verkar antingen blunda för problemen (som i fallet med bolagskapningar) eller försöka lösa problemen genom att vältra över kostnaderna på företagarna (som för ur-handlarna). Företagarombudsmannen anser det principiellt felaktigt att företagare skall bära kostnaden för statens misslyckande att upprätthålla lag och ordning. Detta utgör en brist i företagarklimatet i Sverige.

Företagarombudsmannen verkar, på initiativ av Stiftelsen Den Nya Välfärden, för ett bättre företagarklimat i Sverige. Arbetet sker genom utredning och publicering av konkreta exempel på brister i företagarklimatet. Företagarombudsmannen har en styrelse bestående av företagare, ekonomer och publicister som på ideell basis leder verksamheten. I bedömningen av förevarande fall deltog Tommy Adamsson, Patrik Engellau, Lars I W Jansson, Monica Werenfels-Röttorp, Nils-Eric Sandberg och Edward Waller.